

- забезпечення внутрішнього контролю за господарськими процесами на підприємстві;
- забезпечення секретності обліково-аналітичної інформації, яка має безпекове значення;
- оперативне уточнення інформації за запитом суб'єктів безпеки;
- участь в розробленні та реалізації захисних заходів в сфері економічної безпеки.

Висновки

Досягнення необхідного рівня безпеки певного суб'єкта господарювання залежить від ефективності прийняття суб'єктами безпеки кожного управлінського рішення. Основою розроблення, реалізації та контролю за виконанням управлінського рішення повинно бути інформаційне підґрунтя, яке формується обліково-аналітичним забезпеченням.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства повинна об'єднувати через інформаційні потоки підсистеми обліку, аудиту та аналізу з метою найбільш повної характеристики фактичного рівня економічної безпеки, визначення причин зміни та можливі наслідки. Залучення обліковців, аудиторів та аналітиків до процесу забезпечення безпеки повинно сприяти удосконаленню системи економічної безпеки та сприяти більш гнучкій та адекват-

ній реакції на зміни середовища функціонування, формуючи безпечне підґрунтя сталого розвитку.

Подальшого дослідження потребує організація захисту обліково-аналітичної інформації для потреб управління економічною безпекою підприємства.

Список використаних джерел

1. Бухгалтерский учет в России в XXI веке : учебное пособие; под. общ. ред. Н.Л. Маренкова. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 296 с.
2. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Гнилицька // Вісник Східно-українського національного університету ім. В. Даля. – 2011. – № 3 (157). – С. 51–56.
3. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : моногр. / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. – 288 с.
4. Пантелеєв В.П. Аудит / Пантелеєв В.П. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – С. 158.
5. Чернелєвський Л. Задоволення сучасних потреб управління в обліковій інформації / Л. Чернелєвський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №3. – С.21–22.

УДК 657.1:658:4

Н.А. НИКОЛАЄВА,
к.е.н., Київський національний університет технологій та дизайну
Н.В. ЧАЛЕНКО,
к.е.н., доцент

Фінансово-економічна безпека вищих навчальних закладів України

В статті досліджено поняття фінансово-економічної безпеки вищих навчальних закладів. Здійснено огляд методичних підходів до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки ВНЗ. Проаналізовано сучасний стан основних складових фінансово-економічної безпеки ВНЗ України.

Ключові слова: економічна безпека, фінансово-економічна безпека, вищі навчальні заклади, складові фінансово-економічної безпеки.

Н.А. НИКОЛАЄВА,
к.э.н., Киевский национальный университет технологий и дизайна
Н.В. ЧАЛЕНКО,
к.э.н., доцент

Финансово-экономическая безопасность высших учебных заведений Украины

В статье исследовано понятие финансово-экономической безопасности высших учебных заведений. Рассмотрены методические подходы к оценке уровня финансово-экономической без-

опасности ВУЗов. Проанализировано современное состояние основных составляющих финансово-экономической безопасности ВУЗов Украины.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, финансово-экономическая безопасность, высшие учебные заведения, составляющие финансово-экономической безопасности.*

N. NIKOLAIEVA,
Ph.D., Kiev National University of Technology and Design
N. CHALENKO,
Ph.D.

Financial and economic security of schools of higher education of Ukraine

The paper studied the concept of financial and economic security of the institutions of higher education. Methodical approaches to the estimation of the level of financial and economic security of the universities. An assessment of the current state of the main components of the financial and economic security of Ukrainian universities.

Keywords: *economic security, financial and economic security, higher education institutions that make up the financial and economic security.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання більшість вищих навчальних закладів зіткнулися з проблемами підготовки фахівців згідно потреб ринку праці. Рівень підготовки фахівців повинен бути конкурентоспроможним та відповідати поточним і майбутнім потребам роботодавця.

Реалізацію цих вимог може бути здійснено тільки на базі комплексної програми підготовки фахівців, що формується кожним вищим навчальним закладом, з урахуванням його профільних особливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання у країнах з розвинутою економікою на початковому етапі розглядалися на рівні підприємства. Свій науковий доробок у розвиток теорії фінансово-економічної безпеки, організації системи управління фінансово-економічною безпекою, методів та засобів взаємодії з іншими складовими безпеки внесли такі вчені: Барановський О.І., Бондаренко О.О., Варналій З.С., Васильців Т.Г., Марченко О.М., Мойсеєнко І.П., Столбов В.Ф., Шаповал Г.М. та багато інших. Але, не зважаючи на значні наукові досягнення з даної проблеми [1, 2, 3, 4, 5, 6], на сьогодні є актуальним дослідження питання фінансово-економічної безпеки саме вищих навчальних закладів.

Так, проблематику фінансово-економічної безпеки вищих навчальних закладів та її складових досліджують Гірняк В.В., Козьмук Н.І., Лук'янська О.В., Коврегін В.В., Подзігун С.М., Стеців І.С., Тарасенко І.О. та ін.

Проте необхідність теоретичного та практичного аспектів досліджень даної проблеми обумовлена тим, що попри ґрунтовне та багатоаспектне вивчення у сфері фінансово-економічної безпеки вищих навчальних закладів дотепер не існує єдності наукових поглядів щодо термінології та механізму управління фінансово-економічною безпекою.

Метою статті є узагальнення теоретико-методичних положень, обґрунтування складових та факторів формування фінансово-економічної безпеки вищих навчальних закладів України.

Виклад основного матеріалу. Управління підприємством в сучасних умовах, коли набирають інтенсивності рейдерські захоплення та поглинання, корпоративні конфлікти, загрожується конкурентна боротьба, має місце фіктивне підприємництво та інші правопорушення у сфері підприємницької діяльності, вимагає використання сучасних ефективних методів та інструментів менеджменту, за допомогою яких можливе адекватне реагування на виклики зовнішнього середовища та протидія загрозам нормальному функціонуванню підприємства [1].

Дослідження сучасних наукових результатів свідчить про відсутність єдиного розуміння щодо визначення поняття «фінансово-економічна безпека», а отже, потребує комплексного та системного підходу.

Бондаренко О.О. та Сухецький В.А. визначають фінансово-економічну безпеку як сукупність робіт, які забезпечують платоспроможність підприємства та ліквідність його оборотних активів; організацію контролю усіх видів діяльності підпри-

ємства з метою підвищення його ефективності; кваліфікацію, компетентність та активність менеджерів; ефективність використання усіх видів ресурсів; процес попередження можливих збитків через внутрішні та зовнішні загрози тощо [1].

Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. розглядають фінансово-економічну безпеку як такий фінансово-економічний стан підприємства, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах [2, с. 15].

Столбов В.Ф. та Шаповал Г.М. вважають, що під фінансово-економічною безпекою підприємства слід розуміти стан захищеності його ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і недоліків внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності і перспективою економічного розвитку в майбутньому [3, с. 104].

Варналій З.С. [4] ототожнює фінансово-економічну безпеку з комплексом складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів [4, с. 38].

Проте більшість авторів при визначенні поняття фінансово-економічної безпеки не враховують особливості функціонування суб'єктів господарювання.

Вітчизняна система освіти, незважаючи на намагання реформувати її за європейськими зразками, в основному лише виглядає європейською, але не є такою за суттю. Однією із вагомих причин цього є незадовільний стан економіки освіти та її безпеки [5, с. 1048].

Рівень фінансово-економічної безпеки ВНЗ залежить від того, наскільки ефективно керівництво спроможне попереджувати та нейтралізувати негативні явища, що впливають на діяльність ВНЗ як суб'єкта господарювання. Саме обмеженість управлінських якостей адміністрацій призвело до кризового стану окремих ВНЗ України.

Коврегін В.В. під економічною безпекою ВНЗ розуміє економічну захищеність закладу освіти та інтересів його учасників від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє надійно зберегти й ефективно використовувати для виконання своєї місії свій економічний потенціал [6].

Отже, фінансово-економічну безпеку вищих навчальних закладів доцільно розглядати як комплекс фінансово-економічних заходів ВНЗ, що направлення на забезпечення його конкурентоспроможності в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз.

Крім визначень понять «економічна безпека» та «фінансово-економічна безпека» суб'єктів господарювання дискусійності підлягають і їх складові.

Більшість науковців схиляються до функціонального підходу щодо визначення складових економічної безпеки. Найчастіше виділяють такі функціональні складові: фінансова; інтелектуальна й кадрова; техніко-технологічна; політико-правова; інформаційна; екологічна; силова [7, с. 326].

Проте, враховуючи специфіку діяльності вищих навчальних закладів, приведений перелік функціональних складових економічної безпеки слід уточнити. Зокрема, вилучити ті позиції, що характеризують виробничі та екологічні аспекти діяльності. При цьому заслуговує уваги авторський підхід Стеців І.С., який пропонує оцінювати економічну безпеку ВНЗ за такими складовими:

- фінансова, що характеризує взаємовідносини у сфері фінансів, які виникають під час здійснення фінансово-економічної діяльності ВНЗ;
- інтелектуальна та кадрова, які дозволяють оцінити ефективність професорсько-викладацького складу, створення необхідних умов для розвитку особистості та збереження інтелектуального потенціалу;
- технічна визначає наявність аудиторних площ та забезпечення навчального процесу технікою відповідно до встановлених норм;
- технологічна дозволяє оцінити навчально-методичне забезпечення проведення занять з дотриманням вимог щодо викладання навчальних дисциплін;
- нормативно-правова характеризує забезпечення матеріалами відповідно норм чинного законодавства України, які регламентують діяльність ВНЗ;
- інформаційна забезпечує доступність інформації, яка формується в процесі фінансово-господарської діяльності ВНЗ та навчального про-

цесу безпосередньо, а також інформацію, що використовується для вивчення конкурентного середовища (діяльності інших ВНЗ), демографічного стану, фінансової спроможності населення тощо [8, с. 221].

Тюленев Г.Д. [9] пропонує індикатори, які дозволяють визначити чотири умови, що є основою моделі оцінювання економічної безпеки ВНЗ:

- чистий грошовий потік ВНЗ;
- динаміка чисельності студентів;
- динаміка чисельності професорсько-викладацького складу;
- динаміка матеріального забезпечення навчального процесу (вартість засобів, які залучено до проведення навчального процесу).

Якість та конкурентоспроможність освітніх послуг, забезпечення ефективності ВНЗ вимагає достатності обсягів фінансування, а також залежить від оптимальності складу і структури джерел фінансування, форм та методів, які при цьому використовуються. Вагомим джерелом сьогодні залишаються кошти державного і місцевих бюджетів, оскільки саме державі належить пріоритет у формуванні, реалізації та модернізації освітньої політики відповідно до вимог сучасності [10], (табл. 1).

Сьогодні питання фінансування вищої освіти потребує кардинальних змін. Система державного замовлення є застарілою та не спирається на об'єктивні дані та наукові методики. В умовах ринкової економіки, коли приватні компанії становлять більшість на ринку праці, державне замовлення не відповідає запитам суспільства і потребам ринку праці [16].

За словами І. Совсун [16], нова модель фінансування повинна бути прозорою й ефективною у використанні бюджетних коштів, а також розширювати самостійність вищих навчальних закладів у розпорядженні спеціальними коштами.

Нова модель фінансування поділяється на 4 джерела: базове (блочне) фінансування вищої освіти, соціальний фонд, фонд розвитку, фонд державної цільової підтримки. Базове – це основне фінансування вищих навчальних закладів, що надається на здійснення освітньої й основної поточної і наукової діяльності ВНЗ. Розрахунок блочного фінансування буде здійснюватися за формулою, що вже розроблена і знаходиться на експертному обговоренні. Ця формула узагальнює досвід країн Вишеградської четвірки, зокрема, Польщі і Словаччини [17].

На початкових етапах реформи вищим навчальним закладам буде надаватися до 80% гарантованого фінансування від попереднього навчального року і 20% за результатами їх роботи. У майбутньому це дасть можливість вищим навчальним закладам поступово відмовитися від єдиної тарифної сітки і централізованого встановлення заробітних плат викладачам. За державою залишатиметься загальне визначення кількості місць за кожною окремою спеціальністю у межах країни, але у майбутньому ці місця повинні розподілятися в ті навчальні заклади, які обрали студенти з вищими балами ЗНО [17].

В ролі донорів необхідних фінансових ресурсів для реалізації певних проектів розвитку системи освіти можуть виступати державні установи різних країн, міжнародні організації, некомерційні

Таблиця 1. Динаміка чисельності студентів ВНЗ за джерелами фінансування їх навчання*

Навчальний рік	Всього студентів	у тому числі навчаються за рахунок			
		державного бюджету	місцевих бюджетів	органів державної влади, юридичних осіб	фізичних осіб
1	2	3	4	5	6
2010/2011	4982576	1891096	200608	17504	2873368
Частка у загальній кількості студентів, %	100,00	37,95	4,03	0,35	57,67
2011/2012	4623114	1811694	195946	18554	2596920
Частка у загальній кількості студентів, %	100,00	39,19	4,24	0,40	56,17
2012/2013	4340282	1786460	192658	13718	2347446
Частка у загальній кількості студентів, %	100,00	41,16	4,44	0,32	54,09
2013/2014	2052678	874781	95791	8184	1073922
Частка у загальній кількості студентів, %	100,00	42,62	4,67	0,40	52,32
2014/2015	1689226	751123	82118	10370	845615
Частка у загальній кількості студентів, %	100,00	44,47	4,86	0,61	50,06

* розраховано автором за даними [11–15]

Таблиця 2. Динаміка викладацького складу ВНЗ*

Навчальний рік	Чисельність викладачів, осіб		Кількість студентів на 1 викладача, осіб
	разом	в т.ч. науково-педагогічних працівників	
2010/2011	200831	142916	24,81
2011/2012	197893		23,36
2012/2013	195391	137250	22,21
2013/2014	194775	135375	10,54
2014/2015	168586	117365	10,02

* розраховано автором за даними [11–15]

Таблиця 3. Структура викладацького складу ВНЗ за науковими ступенями та вченими званнями, %

Навчальний рік	Кандидати наук	Доктори наук	Доценти	Професори
2010/2011	34,0	6,7	22,5	6,1
2011/2012	34,7	6,8	23,1	6,2
2012/2013	35,5	7,1	23,9	6,4
2013/2014	36,7	7,4	24,6	6,5
2014/2015	38,0	7,6	25,6	6,7

організації, зокрема громадські організації, приватні особи. Проблему збереження та розвитку матеріально-технічної та навчально-лабораторної бази (ступінь зносу основних засобів досягає більше 60%) окремі ВНЗ вирішують також шляхом здачі в оренду майна, хоча це не дозволяє докорінно покращити ситуацію і може розглядатися як окремі заходи [18].

Важливою складовою фінансово-економічної безпеки ВНЗ є їх науково-педагогічний потенціал. За даними Державного комітету статистики України загальна кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах України зменшилася на 3871 особу (з 200831 осіб у 2010/2011 н.р. до 168586 осіб у 2014/2015 н.р.). Зауважимо, що кількість науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах України також мала тенденцію до спадання (142916 осіб у 2010/2011 н.р. до 117365 осіб у 2014/2015 н.р.). (табл. 2).

Аналіз структурних змін у складі НПП за науковими ступенями та вченими званнями викладацького складу вищих навчальних закладів України (табл. 3).

Незважаючи на загальну тенденцію до зменшення основної кількості викладацького складу вищих навчальних закладів України, протягом всіх аналізованих періодів, можна простежити зростання частки як кандидатів та докторів наук, так і доцентів та професорів. Отже, статистичні дані засвідчують наявність висококваліфікованого академічного потенціалу вищої школи України.

Висновки

В сучасних умовах достатній рівень фінансово-економічної безпеки ВНЗ не може бути досягнутий лише за наявності високого науково-педагогічного та інтелектуального потенціалу, яким володіє Україна. Для забезпечення фінансово-економічної безпеки вищої освіти необхідно активізувати взаємозв'язки з профільними роботодавцями, комерціалізувати результати наукової діяльності, розробити механізми довгострокового залучення фінансових благодійних внесків від випускників та інших донорів з метою створення фондів, запровадження нових фінансових інструментів управління університетами (зокрема використання грантів).

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.О. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти / О.О. Бондаренко, В.А. Сухецький // Ефективна економіка. – 2014. – № 10. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>.
2. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П.Мойсеєнко, О.М.Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
3. Столбов В.Ф. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф. Столбов, Г.М.Шаповал // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. – 2013. – № 111. – С. 103–108.
4. Економічна безпека: навч. посіб. / За ред. З.С.Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

5. Гірняк В.В. Фінансово-економічна безпека вищих навчальних закладів в умовах євроінтеграції вищої освіти України / В.В. Гірняк, Н.І. Козьмук, О.В. Лук'янська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 1038–1042. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/2-2014/O2_2014.pdf.

6. Коврегін В.В. Механізми забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів / В.В.Коврегін // Теорія та практика державного управління. – 2015. – № 4 (51). – С. 20–27.

7. Макаровська Т.П. Економіка підприємства: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2008 р. – 384 с.

8. Стеців І.С. Економічна безпека ВНЗ: сутність та можливості планування / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Management/2010_691/34.pdf.

9. Тюленев Г.Д. Модель оцінювання економічної безпеки ВНЗ / Г.Д. Тюленев // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (53). – 2012. – С. 274–279.

10. Подзігун С.М. Фінансова безпека вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2874/1/Finansova%20bezpeka.pdf>

11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року. Статистичний бюлетень / –К.: Державний комітет статистики. – 2015. – 169 с.

12. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень / –К.: Державний комітет статистики. – 2014. – 165 с.

13. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року. Статистичний бюлетень / –К.: Державний комітет статистики. – 2013. – 188 с.

14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року. Статистичний бюлетень / –К.: Державний комітет статистики. – 2012. – 219 с.

15. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року. Статистичний бюлетень / –К.: Державний комітет статистики. – 2011. – 207 с.

16. Совсун І. Нова модель фінансування вищої освіти повинна бути прозорою й ефективною у використанні бюджетних коштів // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/O3/15/inna-sovsun-nova-model-finansuvannya-vishhoyi-osviti/>.

17. Експерти обговорили реформу системи державного фінансування вищої освіти // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/O4/15/eksperti-obgovorili-reformu-sistemi-derzhavnogo-finansuvannya-vishhoyi-osviti/>.

18. Тарасенко І.О. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні в контексті забезпечення конкурентоспроможності / І.О. Тарасенко, Т.М. Нефедова // Вісник КНУТД. – 2013. – №4. – С. 177 – 185.

І.П. СИТНИК,

к.т.н., доцент кафедри фінансів Національного університету харчових технологій

Т. БОДАРЕВА,

студентка кафедри фінансів Національного університету харчових технологій

Криптовалюта і її різновиди. Проблеми та перспективи використання в світі й Україні

Досліджено зміст категорії «криптовалюта», розглянуті основні види криптовалют, виявлено їх переваги та недоліки у порівнянні з паперовими і електронними грошима. Проаналізовано основні проблеми і перспективи використання в світі та Україні.

Ключові слова: криптовалюта, електронні гроші, віртуальні гроші, цифрові гроші, біткоіни.

І.П. СЫТНИК,

к.т.н., доцент кафедры финансов Национального университета пищевых технологий

Т. БОДАРЕВА

студентка кафедры финансов Национального университета пищевых технологий

Криптовалюта и ее виды. Проблемы и перспективы использования в мире и Украине

Исследовано содержание категории «криптовалюта», рассмотрены основные виды криптова-